

Žádné válení po koberci, jen jsme nebyli zvyklí sedět a mlčet

Nejčastější předsudek o alternativních školách? Děti se v nich nic nenaučí. Absolventi ale dokazují opak.

-TEXT- MARKÉTA HRONOVÁ

Daniel Pražák nechodil ve třetí až páté třídě každý den do školy. Jako jednoho z prvních v Česku ho učila matka v rámci domácího vzdělávání. „Večer jsem koukal na Hvězdné války, ráno jsem počítal slovní úlohy o rytířích Jedi. To mě bavilo a naučil jsem se stejné věci jako moji spolužáci ve škole,“ popisuje Pražák, jak domácí vzdělávání může vypadat. Jindy ráno vstal, odbyl si „opruz“ – rozuměj vyplnil nutná cvičení v učebnicích matematiky a češtiny – a pak si četl Štorchovy Lovce mamutů nebo historickou literaturu. Když ho něco zaujalo, vyhledal si to v encyklopedii. Dnes pětadvacetiletý Pražák studuje biologii a dějepis na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.

Jeho matka vystudovala ekonomickou školu a také učila angličtinu. Díky tomu sledovala, kam se ubírají trendy ve vzdělávání v Americe nebo na západě Evropy, a v době, kdy se více začalo mluvit o domácím vzdělávání, toho využila. Dnes se doma

vzdělává přes patnáct set dětí a stále jich přibývá. Zatím bylo možné nechodit do školy jen na prvním stupni. Při schvalování novely školského zákona se letos poslanci přeli o to, zda takzvané individuální vzdělávání povolit i na druhém stupni základní školy. I přes výtky mnohých se to nakonec podařilo schválit.

Kritici poukazovali třeba na to, že děti z domácího vzdělávání budou asociální a nebudou se umět chovat v kolektivu vrstevníků. Takové zkušenosti Pražák nemá. „Chodili jsme i s ostatními dětmi často do přírody, poznávali rostliny, absolvovali jsme výukové programy v zoo, exkurze,“ popisuje Pražák s tím, že pocit odloučení neměl.

Nejvíce mě štvaly ukřičené učitelky, které mají za každou cenu pravdu a nechtějí diskutovat. Bojíte se na cokoliv zeptat.

Žáci v domácím vzdělávání se musí každý půlrok na klasické škole přezkušovat, jestli umí vše, co podle vzdělávacích plánů umět mají. „Nikdy jsem s tím neměl problém, přišlo mi to jednoduché,“ říká Pražák.

Bez předmětů, ale s odpovědností

Domácí vzdělávání je asi tou nejkrajnější možností pro rodiče, kteří chtějí pro dítě jinou školu, než zažili oni sami. Dříve vybírali ze zavedených alternativ, jako jsou Montessori, waldorfská škola, v posledních letech se častěji objevují inovativní školy bez jasné ideologie, které jen nabízejí jiný přístup než většina veřejných škol.

Podle Karla Rýdla, prorektora Univerzity Pardubice, který se výzkumem alternativního školství zabývá od 90. let, těchto škol přibývá a je to dané tím, že klasické školství se neřídí novými poznatky o způsobu učení z psychologie či neurovědy. „I když už se ví, jak mozek funguje a co je příčinou určitých selhávání, pedagogika to ve svých teoretických východiscích

nezohlednila. Pořád se opakují věci jako tresty a odměny. Model – učitel může všechno, žák poslouchá a je hodný,“ vysvětluje Rýdl. Podle něj je však prokázáno, že se lidský mozek učí lépe a mnohem efektivněji v příjemném prostředí bez stresů než pod tlakem. Chybí snaha děti motivovat a nezničit v nich zvědavost, se kterou do školy přicházejí.

S tím se setkal Daniel Pražák, když z domácího vzdělávání v šesté třídě přestoupil na osmileté gymnázium. „Paní učitelka nám na meotaru promítla výklad, a to bylo celé. Já byl přitom zvyklý učit se o rostlinách přímo v přírodě. Měl jsem problém sedět v lavici a soustředit se,“ popisuje s tím, že kdyby později nepřešel na jinou školu, biologie by pro něj byla mrtvá.

Pamatuje si ještě, jak ohromil učitelku dějepisu. Často se hlásil a doplňoval ji, tak ho vytáhla za trest k ústnímu zkoušení. „Téma bylo stoletá válka, když se probírala, zrovna jsem chyběl, protože jsem byl na horách. A přesto jsem jí odvykládal dvacetiminutový monolog. Nechápala, že to vím a zjistil jsem si to sám od sebe,“ vypráví Pražák. Po dvou letech odešel na pražské soukromé gymnázium Přírodní škola, jehož filozofie je jednoduchá: škola není příprava na pozdější život, ale život sám. Student není polotovar, ale hotový člověk, který se má rozvíjet tady a teď.

Klasická výuka tam probíhá do května a pak se jezdí na takzvané expedice. Spojí se studenti napříč ročníky do maximálně desetičlenných komunit a vyjedou do terénu. „Pamatuji si, že jsme dělali výzkum o první pomoci s Červeným křížem, výzkum zaniklého kláštera, kdy jsme sledovali nejen historickou linku, ale i jak klášter ovlivňoval okolní krajinu,“ vzpomíná Pražák. I mimo

Týdeník Ekonom přináší seriál o českém školství

15. 9. Monopol obecné
školy končí

22. 9. Jak vybrat školku

29. 9. Studovali jsme jinak

6. 10. Co dělá školu vyhlášenou

13. 10. Proč Čechům
nevoní řemeslo

20. 10. Kdo je český učitel

tyto expedice ale pravidelně vyjíždějí do terénu. Spolupracují například s dětským domovem v Pyšelích, kde pro děti připravují přednášky, hrají pro ně divadlo, točí s nimi filmy.

V čem se liší systém výuky? Studenti mají větší možnost volby, což může být výhoda i nevýhoda. Musí za určitá období splnit různé podmínky, podobně jako na vysoké škole ve zkuškovém období. „Stalo se mi, že jsem si všechno nechal na konec tohoto období, a pak jsem byl ve škole do devíti do večera, abych všechno stihl. Na vysoké škole jsem už byl ale připravený a brzy jsem zjistil, že to jde dělat i jinak,“ shrnuje Pražák.

Neučit se pro známky

Montessori a waldorfské školy se v Česku začaly objevovat až

po revoluci. Zakládají si na tom, že učitelé děti nehodnotí, neznámkuje a vzájemně nesrovnávají. Nekárají je za chyby, ale chválí za to, co se jim povedlo. Snaží se v nich „nezabít“ zvědavost, se kterou do škol přicházejí, a děti se učí hlavně prakticky a v terénu, ne jen z učebnic. Většinou fungují pouze v režimu mateřských či základních škol, waldorfská pedagogika i na úrovni střední školy.

Vůbec první třídu waldorfského lycea u nás navštívila od roku 2006 i Hedvika Šmolíková. Předtím chodila na základní školu zaměřenou na jazyky, kde se jí ale příliš nelíbilo. „Myslela jsem si, že jsem hloupá, řešily se finanční rozdíly. Nejvíce mě štvaly ukřičené učitelky, které mají za každou cenu pravdu a nechtějí diskutovat. Bojíte se na cokoli zeptat, projevit názor. Na waldorfské škole přestanete mít strach z autorit, začnete se s nimi bavit, a díky tomu z vás vyroste normální sebevědomý člověk. Takhle to alespoň vidím já,“ říká Šmolíková.

Kritici se obvykle domnívají, že žáci si v těchto školách jen „hrají na koberci a nic se nenaučí“. Takovou zkušenost ale Šmolíková nemá, i když přiznává, že byli první ročník a spousta věcí ještě nebyla vychytaná. Učitelé, zejména na přírodní vědy, se jim často střídali a v mnoha věcech měli zmatek. Učení ve waldorfském lyceu probíhá na epochy – předměty se nestřídají po hodinách, ale po třech týdnech. Díky tomu studenti zažili přednášky skutečných odborníků, například vědecké pracovnice Anny Strunecké, která její spolužačku Alžbětu Maryškovou dokázala nadsadit natolik, že šla v jejích stopách studovat potraviny na Vysokou školu chemicko-technologickou.

Nikdo z jejich spolužáků neměl problém dostat se na vysokou školu. →

Je alternativa pro každého?

MARKÉTA HRONOVÁ

Alternativní školy mají nadšené příznivce, zaryté odpůrce, případně se na ně lidé dívají s nedůvěrou. Proč? Nevěří, že pokud se dětem nechá volnost, budou se chtít samy učit. Myslí si, že známky jsou pro ně důležité a bez nich nebudou mít motivaci se zlepšovat. Často říkají: To je pro přirozeně zvidavé děti, u mého Honzika / moji Haničky by to nefungovalo.

Na druhou stranu se jich čím dál víc zajímá o vzdělávání svých dětí, ptají se ve školách, jaké metody používají, a podobně.

Jak to tedy je? Absolventi se vesměs shodují, že žák musí alternativní teorii přijmout, aby to fungovalo. Podle zakladatele Institutu pro podporu inovativního vzdělávání Pavla Kraemera netradiční vzdělávací postupy nejsou pro každého.

„Mám jedno dítě, které potřebuje, aby mu někdo říkal, co má dělat. A druhé, které si to chce určovat samo. To je ve waldorfské škole a je tam spokojené. Druhé si tam nedovedu představit,“ vysvětluje.

Kraemer zároveň upozorňuje, že při výběru alternativní školy je důležité nespolehat na to, že když je škola „Montessori“, bude automaticky dobrá. Zejména školy, které zakládají „naštvaní“ rodiče s minimem zkušeností, jsou rizikem.

„Například kolem Prahy vznikne v horizontu dvou let deset nových škol. Je potřeba rodiče, kteří je zakládají, podpořit. Dát jim odbornou konzultaci, jinak jejich projekty ztroskotají. Takových případů znám mnoho,“ varuje Kraemer.

Maryšková ještě studuje, u Šmolíkové studium nakonec ustoupilo práci produkční na hudebních festivalech.

V Česku nikdo zatím neprovedl výzkumy, které by srovnávaly úroveň znalostí dětí z klasické třídy a dětí z alternativ. Zahraniční výzkumy ale existují a zatím žádné nepotvrdily, že by mezi studenty byl výrazný rozdíl. V některých předmětech vyšly o trochu lépe děti z klasické školy, v jiných z alternativní, ale výsledky se vždy lišily jen minimálně. Absolventi netradičních škol se ale shodnou, že je alternativní škola kromě znalostí vybavila také jinými schopnostmi, které jim pak byly užitečné.

Změny už míří i do klasických škol

Pražák chce svou zkušenost z netradiční školy předávat dál, proto se také přihlásil na pedagogickou fakultu. Už tam se začal angažovat, založil studentský spolek a se spolužáky se snaží o proměnu pedagogických fakult. Aby se více otevřely, učily studenty umět děti motivovat a výuku přizpůsobily životu v 21. století.

Na pedagogické fakulty se začínají dostávat i absolventi netradičních škol. Jejich metody by se tak už brzy nemusely týkat jen soukromého sektoru. Například Základní škola Na Beránku v Praze 12 má Montessori třídy. Alternativní třídu čtyřletého gymnázia chtějí příští rok otevřít také na státním gymnáziu Na Zatlance v Praze 5. Ředitelka Jitka Kmentová je velmi nakloněná změnám ve výukových metodách, a tak se do nich společně s učitelem dějepisu a společenských věd Lukášem Šlehoferem pustili.

„Připravovali jsme vize školy a uvědomili jsme si, že než změny prosadíme, bude to trvat strašně dlouho. Chtěli jsme alespoň s něčím začít dřív. Tak jsme se dohodli, že od příštího

září otevřeme alternativní třídu, která bude jakýmsi inkubátorem změn, jež by postupně měly prostoupit celou školou,“ popisuje Šlehofer. Zatím se do nich zapojí jen učitelé, kteří sami chtějí, ke změnám tihnou nebo s nimi už mají vlastní zkušenost.

V čem se třída bude lišit od těch běžných? Nebudou klasické předměty, výuka bude probíhat ve dvou blocích – společenském a přírodním – aby žáci lépe chápali souvislosti mezi jednotlivými předměty. Kromě toho budou absolvovat i osobnostní a sociální výchovu, účastní se dobrovolnických akcí a budou zpracovávat projekty. „Chceme, aby se děti dostaly do reálného světa už ve škole, ne až po pětadvaceti letech studia,“ uvádí Šlehofer a přiznává, že se při tvorbě nové třídy inspiroval zásadami Přírodní školy.

Školní rok bude rozdělen na výukové a zkuškové období jako na vysoké škole, aby se studenti mohli plně soustředit. „Když jsem jim vykládal o psychologii a oni měli příští hodinu test z biologie, nemělo to vůbec cenu. Nikdo neposlouchal všichni se učili na další hodinu,“ vysvětluje důvody Šlehofer. Zpětnou vazbu ale budou dostávat okamžitě.

Pokud by měl Pražák něco změnit, určitě by chtěl, aby se žáci více podíleli na tom, co se v hodinách děje, a také za to byli více odpovědní. Nevyhovuje mu rozdělování žáků do tříd podle věku, dětem by podle něj prospělo, kdyby více spolupracovaly napříč ročníky. Pražák není teoretik, učí v podstatě už od prvního ročníku vysoké školy. A zůstává optimistou. „Za poslední rok jsem potkal školy v Praze i mimo ni, které vypadají naprosto všedně, ale konkrétní lidé – ředitelé i učitelé – dokážou dělat skvělé projekty, které by člověk čekal přesně na soukromých a alternativních školách,“ uzavírá.